

Články

ROVNÝ PŘÍSTUP ŽEN KE VZDĚLÁNÍ A VÝZKUMU

Drahomíra Kračková

Zájem o problematiku zapojení většího množství žen do řízení školství a vzdělávání se na základě výzkumu a statistiky ukázal jako společný v celé Evropě. Z mnohých uveřejněných statistik vyplývá, že všeobecně vykonává učitelskou profesi více žen než mužů. Ženy působí v učitelské profesi hlavně na základních školách. Čím jsou studenti starší a čím je prestižnější vzdělávání, tím častěji tuto práci vykonávají muži. Ve 14 zemích, uvedených v časopisu Context, je v průměru 40 % učitelek, ale žen v řídicích funkcích středních škol jen 10–30 %. Funkci univerzitního profesora vykonává ve všech těchto zemích 3–10 % žen.

Ve většině zemí je mezi studenty na univerzitách sice 50 % žen, ale čím vyšší jsou pozice ve vědecké kariéře, tím je podíl žen nižší. Tento postupný odchod žen z vědy na vyšších příčkách vědecké dráhy bývá přirovnáván ke „kapajícímu potrubí“.

Pro vysoké školy platí základní vzorec: podíl žen klesá tak, jak stoupá hierarchické zařazení pracovníků vysokých škol dle titulů a hodnotí s tím spojených. Nejvíce žen zaujímá pozice asistentek a odborných asistentek (46,6 % a 41 %). Docentek je však již pouze 19,4 % a profesorek jen 7 %, ačkoliv celkový podíl žen na počtu vědeckopedagogických pracovníků je jedna třetina.

Ze statistického zjištění (listopad 2003) vyplývá, že z celkového počtu 727 akademických funkcionářů (rektor, prorektor, děkan, proděkan) na českých vysokých školách je 137 žen, tj. 18,8 %. Z 58 rektorů je 9 žen (tj. 15,5 %), ze 129 prorektorů je 27 žen (tj. 21 %), ze 118 děkanů 6 žen (tj. 5,1 %), ze 422 proděkanů je 95 žen (tj. 22,5 %).

Od vedoucího akademického pracovníka se vyžaduje, aby byl konkurenceschopný, efektivní a zodpovědný, aby rozvíjel asertivní a na úkoly orientovaný styl řídicí práce. Filozofie vzdělávání se u učitelů spojuje s pojmy rozvoj, podpora, pomoc a emancipa-

ce, které charakterizují jejich názory na řízení ve školství. Pro mnohé ženy, které pracují v oblasti školství a vzdělávání, neodpovídá jejich pedagogickým hodnotám konkurenční styl managementu, založený na efektivnosti a soutěživosti. V psychologii je také dobře popsán tzv. strach z úspěchu u žen, nechuť přijímat kulturu soutěže apod., zatímco muži mají spíše problém úspěchu uniknout. Žena ani společnost obvykle neočekávají ten největší úspěch, nižší kariérový stupeň není vnímán jako životní prohra, což je ovšem vede často k menší kariérové motivaci.

V Centru pro studium vysokého školství probíhá projekt „Sociální portrét studentů v ČR – V. rozšířený o problematiku rovného přístupu žen ke vzdělání a k výzkumné činnosti“. Předmětem genderově orientované části projektu je výzkum profesních a životních drah žen v akademických funkcích českých vysokých škol. Pro získání poznatků o rovném přístupu žen k účasti ve výzkumu a managementu vysokých škol se projekt zaměřil na informace o počtu žen v akademických funkcích, o zájmu a možnostech postgraduálního studia, informace o uplatnění ve výzkumu, míře výzkumu a jejich proměnách v závislosti na podílu žen v orgánech vysokých škol. Záměrem projektu je postihnout podmínky a specifika ženské vzdělanostní elity ve vysokém školství. Budou zkoumány gender rozdíly, mobilitní šance, role pracovní a rodinné, míra zapojení žen do vědy a výzkumu. Výzkumná orientace koresponduje s aktuálností konceptu genderu v současném výzkumu.

Pro sociologické šetření u žen zastoupených ve vedení vysokých škol se využila metoda řízených rozhovorů. Rozhovory byly orientovány na důvody a podmínky zapojení žen do řízení a managementu výzkumu vysokých škol, na důsledky funkce pro realizaci vlastního výzkumu, na překážky či naopak pozitivní přínos v souvislosti s rozšířením interdisciplinárních kontaktů, na otázky harmonizace pracovního zatížení s péčí o rodinu.